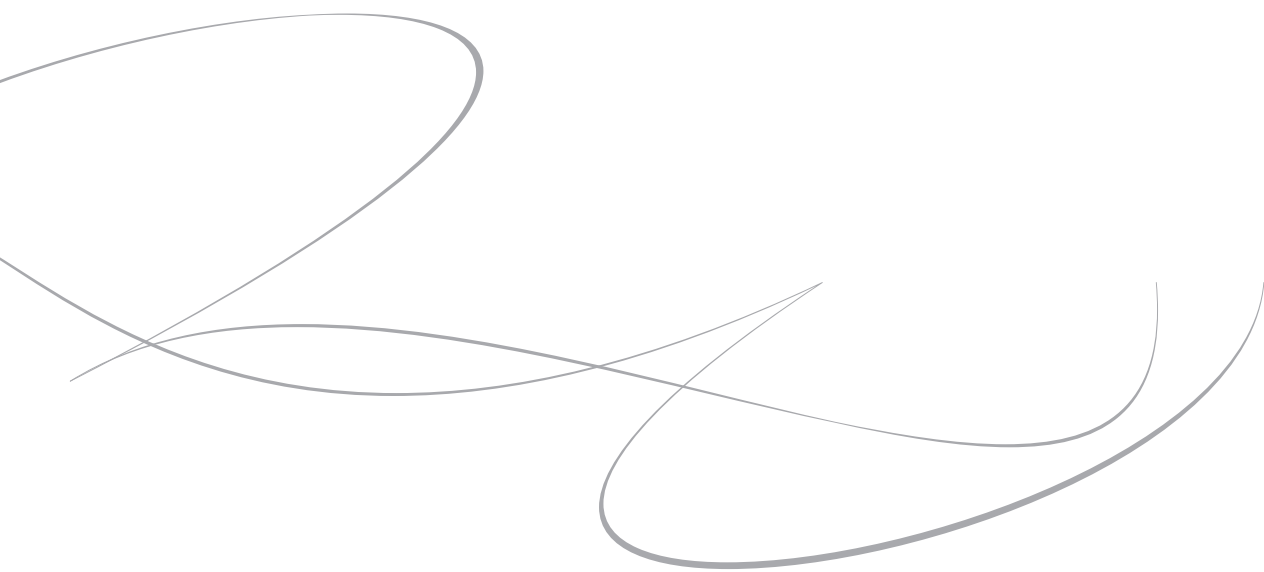

Thema 2

Mannelijkheid bedreigd

Tekst 6-10

Mannelijkheid bedreigd

TE BESTUDEREN MATERIAAL

- hoofdstuk 7 van het handboek
- teksten in de reader bij thema 2
- materiaal op de cursussite.

LEERDOELEN

Na het bestuderen van dit thema

- hebt u inzicht in de herkomst van de botsende opvattingen over mannelijkheid in Europa rond 1900
- hebt u kennisgemaakt met de manier waarop de discipline letterkunde cultuurwetenschappelijke vragen stelt en met welke ‘instrumenten’ zij deze beantwoordt
- hebt u kennisgemaakt met verschillende benaderingen van literatuur en kunt u deze toepassen op literaire teksten uit de behandelde periode
- hebt u kennis van opvattingen rondom mannelijkheid en vrouwelijkheid in de Nederlandse literatuur rond 1900.

INLEIDING

De vroege twintigste eeuw werd gekenmerkt door een ongekennde wapenwedloop. Zo stond deze periode in het teken van maritiem machtsvertoon. Philipp Blom behandelt in dit hoofdstuk het specifieke geval van Britse en Duitse vloten die in zeer korte tijd enorm groeiden en veranderden in ware oorlogsmachines. Hij beschrijft een voortschrijdende wapenwedloop tussen de Europese machten. Het zal geen verbazing wekken dat het militarisme zich daarbij ook steeds nadrukkelijker ging manifesteren in het dagelijks leven, in de jaren voorafgaand aan de Eerste Wereldoorlog.

Deze wapenwedloop was een typische mannenrace. Daarom heerste er volgens Blom angst voor allerlei vormen van vermeende geestelijke zwakte. In deze context botsten traditionele en moderne opvattingen over mannelijkheid met elkaar. Enerzijds maakte de langzaam groter wordende rol van vrouwen in de maatschappij dat mannen zich bedreigd voelden, anderzijds woedden er stevige discussies rondom expliciete uitingen van homoseksualiteit.

Als reactie op deze ‘bedreigingen’ werden daarom traditionele opvattingen van mannelijkheid op overdreven wijze aangezet. Mannen die zich niet duidelijk profileerden als ‘echte’ mannen, raakten in diskrediet; de opkomst en val van keizer Wilhelm II’s hartsvriend Eulenburg toont volgens Blom goed hoe hoge politiek en buitenlands beleid gekoppeld zijn geweest aan mannelijke onzekerheid. In alles trachtten mannen hun mannelijkheid aan te tonen. Zo werd onder mannen het houden van duels enorm populair. Letterlijk en figuurlijk is de periode voorafgaand

aan de Eerste Wereldoorlog een tijd van ‘spierballen kweken’. Allerlei vormen van fitness deden hun intrede. Nooit eerder waren er in Europa zoveel mannen met protserige degens en uniformen.

Blom laat in zijn boek zien dat er in allerlei kunstuitingen, waaronder ook literaire teksten, op dit verschijnsel werd gereageerd. Dat gebeurde uiteraard ook in Nederland. In dit blok komt aan de orde wat voor soort vragen de discipline letterkunde kan stellen. In 'Teksten en cultuurhistorische context' ontkracht Ann Rigney de vaak verkondigde opvatting dat literatuur de realiteit weerspiegelt. Veeleer bevat een literaire tekst een beeld of een fictionele constructie van de historische werkelijkheid. Teksten kunnen bestaande normen en waarden bevestigen en conserveren, maar juist literatoren distantiëren zich nogal eens van gangbare denkpatronen en maken daarmee het ondenkbare denkbaar. Juist als het gaat om teksten uit het verleden is het voor de cultuurhistoricus een uitdaging om de wisselwerking tussen literaire tekst en context te onderzoeken.

In de reader zijn naast deze tekst van Rigney drie (fragmenten uit) letterkundige studies opgenomen, waarin het thema ‘mannelijkheid’ en ‘vrouwelijkheid’ in de Nederlandse literatuur rond 1900 centraal staat. Jaap Goedegebuure geeft een kort overzicht van literatuur en homoseksualiteit uit deze periode. Jan Oosterholt laat zien hoe de seksuele identiteit van Louis Couperus een rol speelt in verschillende interpretaties van zijn werk en hoe riskant het is om hedendaagse genderopvattingen terug te projecteren op het verleden.

De tekst van Mary Kemperink bespreekt hoezeer de identiteit van man en vrouw historisch bepaald is. Zij illustreert aan de hand van een reeks van voorbeelden uit de toenmalige literatuur hoe er in het Nederlandse *fin de siècle* tegen genderkwesties werd aangekeken.

Het letterkundeblok wordt afgesloten met opdrachten bij een fragment uit de roman *Metamorfoze* (1897) van Louis Couperus. In deze roman beschrijft Couperus het leven van een rusteloze jonge schrijver die worstelt met zijn werk en zijn leven. De roman is vaak autobiografisch geïnterpreteerd, maar het is de vraag of dat niet met een te hedendaagse ‘bril’ op is geschied.